

Lausunto

26.10.2021

Eduskunta
Valtiovarainvaliokunta
Sivistys- ja tiedejaosto

Asia HE 146/2021 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2022
Viite Lausuntopyyntö 11.10.2021
Teema Ajankohtaiset haasteet talousarvioesityksen näkökulmasta, mm. koronaepidemian vaikutukset toiminnassa sekä resurssien riittävyys.

Kansalaisopistojen liitto kiittää mahdollisuudesta lausua vuoden 2022 talousarviosta.

Muutaman koronavuoden jälkeen tilanne kansalaisopistokentällä vaikuttaa varovaisen optimistiselta, vaikka tilanteet opistojen välillä eri puolilla maata vaihtelevatkin. Myös kuntien yleinen taloustilanne säästöpainneineen vaikuttaa opistojen toimintaan - olivatpa ne kunnallisesti tai yksityisesti ylläpidettyjä - tässä yhteydessä merkittävästi.

1. Kasvava tarve digitaitojen oppimiseen

Koronan keskeisiä vaikutuksia on muun muassa verkko-opetuksen määrän 18-kertaistuminen noin 7500 opetustunnista noin 146 000 opetustuntiin vuosien 2019-2020 välillä. Kansalaisopistokentällä on huomattu, että digiopetusta ja -tukea tarvittaisiin kuitenkin edelleen valtavasti lisää eri puolilla Suomea. Vuosina 2018-2021 valtionavustuksena rahoitettu hanke aikuisten perus- ja digitaitojen kehittämiseen on ollut suuri menestys kansalaisopistoissa. **Digiaikakauden taidot -ohjelman** tarkoituksena oli ehkäistä eriarvoisuutta, antaa myönteisiä oppimiskokemuksia ja vahvistaa nykypäivän kansalaistaitoja. Koulutusten kohderyhmänä olivat tukea digitaitoihin tarvitsevat aikuiset, mm. työttömät, eläkeläiset sekä maahanmuuttajat.

Liiton mielestä osaamisen kehittämisen ja jatkuvan oppimisen hengessä on tärkeää kyetä tarjoamaan kaikille mahdollisuus pitää perustaitonsa kunnossa. Uuden rahoituksen turvin järjestetyillä maksuttomilla kursseilla kansalaisopistot pyrkivät tuomaan oppimisen edellytykset jokaisen saataville. Koulutushankkeissa hyödynnettiin myös etsivää ja hakevaa työtä sekä järjestettiin yhtenäisen Kansalaisen digitaidot -teeman mukaista koulutusta myös sivukylillä eri puolilla Suomea. Kansalaisopistojen liitto toivoo, että **sivistys- ja tiedejaosto voisi jatkaa tätä menestyksestä hanketta vuonna 2022 neljän miljoonan euron panostuksella kansalaisopistoissa järjestettäviin koulutuksiin.**

2. Kopioston tekijänoikeuskorvaukset kansalaisopistoilta osaksi valtion sopimuksia

Kansalaisopistojen liitto on aikaisemmin neuvotellut Kopioston kanssa tekijänoikeuskorvaukset opetuskäytössä tapahtuvasta painetusta tai digitaalisesta kopioinnista. Koska iso osa tekijänoikeuskorvauksista oppilaitoskäytössä korvataan kuitenkin nykyään valtion tai kuntien sopimuksilla (tuore esimerkki taiteen perusoppilaitosten sisällyttäminen Opetushallituksen sopimukseen), **Kansalaisopistojen liitto esittää tekijänoikeuskorvausten siirtämistä valtion lupiin myös kansalaisopistojen osalta.** Kiinnostus koronan jälkeisen ajan lähi- ja verkko-opetukseen on ollut suurta (kurseja voi etsiä valtakunnallisesti osoitteesta <https://kurssit.kansalaisopistot.fi/>). Kuntien säästöpainneet

näkyvät kuitenkin muun muassa opiskelijoiden maksamien kurssihintojen korotuksina, minkä jälkeen kaikki halukkaat eivät enää voi osallistua koulutuksiin.

3. Vapaan sivistystyön lukutaitokoulutusta on kehitettävä järkevämmäksi ja toimivammaksi

Valtioneuvoston kotoutumisen selonteon keskeisiä ehdotuksia on alkuvaiheen tehostamiseksi valmisteltava kotoutumishjelma, jolla on tarkoitus selkeyttää alkuvaihetta ja tukea kotoutumisen tarve- ja työelämälähtöisyyttä osallistujien tarpeita huomioiden. Vapaan sivistystyön lukutaitokoulutus (UMAKO) on osa tätä vaihetta. **Kansalaisopistojen liitto tukee vahvasti selonteon ajatusta siitä, että lukutaitokoulutuksen saatavuutta, laatua ja vaikuttavuutta kehitetään osana kotoutumishjelman valmistelua.** Liitto viittaa tässä yhteydessä muun muassa sivistysvaliokunnalle 16.9.2021 jättämäänsä lausuntoon (HE 113/2021 vp).

Koska lukutaitokoulutuksen rahoituspohja on Julkisen talouden suunnitelman 2022–2025 myötä merkittävästi kasvamassa ja sitä ollaan eriyttämässä vapaan sivistystyön muusta rahoituksesta, on erityistä syytä tarkastella lukutaitokoulutuksen sisältöjä ja rahoitusta kokonaisvaltaisesti. Liitto pitää lähtökohtaisesti epäreiluna, että tukipalveluja tarvitsevan, vaativalle kohderyhmälle suunnatun opetuksen valtionrahoitus ei kansalaisopistoissa nykyisellä rahoitusmallilla kata tosiasiallisia kustannuksia. Koska kansalaisopistojen opetustunnin valtionosuus on vapaan sivistystyön oppilaitosmuodoista matalin, UMAKO-koulutukseen myönnetty 100 % valtionosuus ei kata suoritteiden kustannuksia kansalaisopistoissa kuin noin 75-prosenttisesti. OPH:n vapaan sivistystyön lukutaitokoulutuksen opetussuunnitelmasuosituksen pohjautuvaa koulutusta järjestetään siis tällä hetkellä vapaan sivistystyön eri oppilaitoksissa erilaisilla valtionosuuksilla, jotka eivät pohjaudu kyseisen koulutuksen todellisiin järjestämiskustannuksiin. Kunnallinen kansalaisopisto saa pitämästään opetustunnista kuluvana vuonna valtionosuutta 84,77 euroa, kun vastaavasta tunnista maksetaan kesäyliopistolle 156,94 euroa ja opintokeskukselle 165,33 euroa. **UMAKO-koulutukseen tarvittaisiin siis uusi, oma ja erillinen todellisiin kustannuksiin pohjautuva laskennallinen tunti- tai minimihinta valtionosuusjärjestelmään.**

Lukutaitokoulutuksen rahoitusperusteita olisi tarpeen kehittää myös suoritteiden osalta: opistojen saamien epätarkoituksenmukaisten (liian pienten) tuntimäärien perusteella toimintaa ei myöskään voida kehittää ja suunnitella pitkäjänteisesti. Pieniä tuntimääriä saaneet kansalaisopistot eivät voi toteuttaa UMAKO-koulutusta lain hengen mukaisesti (kuluvana vuonna 14 opistoa on saanut alle 100 opetustuntia).

Liitto tukee vahvasti selonteon ajatusta maksuttoman lukutaitokoulutuksen ulottamisesta harkintaan perustuen myös henkilöille, joilla ei ole oikeutta kotoutumissuunnitelmaan. Tarve on huomattu myös kansalaisopistoissa sekä monialaisissa yhteistyöverkostoissa. Kotoutumisajalla matalan koulutustason määräaikaisiin töihin työllistyneet saattavat jäädä koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle puutteellisen kielitai luku- ja kirjoitustaidon vuoksi. Lukutaitokoulutuksen nykyisessä rahoitusmallissa kohderyhmään kuulumattomat osallistujat vähentävät koulutukseen suunnattua valtionosuutta. Rahoitusmalli ei myöskään joustu kesken lukuvuoden satunnaisten opiskelijoiden kohdalla lukutaitokoulutusten järjestämiseen: suoritteet myönnetään kerran vuodessa kahden vuoden takaisten tietojen perusteella.

Selonteossa esitetään lukutaitokoulutuksen toimivuuden ulkopuolista arviointia ja kehittämistä, minkä myötä myös eduskunnan tarkastusvaliokunnan toive vapaan sivistystyön nivomisesta entistä tiiviimmin mukaan kotoutumishjelmaan mahdollistuisi paremmin. Kansalaisopistojen liitto jakaa Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen Karvin selvityksen (2020) huolen myös koulutuksen kohderyhmien tavoittamisesta ja nykyisten kriteerien mukaisten opiskelijaryhmien kokoon saamisesta eri puolilla maata.

Sannasirkku Autio
Puheenjohtaja

Jaana Nuottanen
Toiminnanjohtaja